

**DEZBATEREA ORGANIZATĂ DE ICCV
ȘI FACULTATEA DE SOCIOLOGIE ASUPRA CĂRȚII
„O ANALIZĂ CRITICĂ A TRANZIȚIEI.
CE VA FI DUPĂ?”, AUTOR, PROF. DR. CĂTĂLIN ZAMFIR
(13 DECEMBRIE 2004, BUCUREȘTI)**

**LAURA STOICA,
SIMONA VONICA RĂDUȚIU**

În data de 13 decembrie 2004, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea din București, în colaborare cu Institutul de Cercetare a Calității Vieții, Academia Română, a organizat a doua sesiune de dezbateri prilejuită de lansarea volumului *O analiză critică a tranziției – ce va fi după?*, autor **prof. univ. dr. Cătălin Zamfir**. În cadrul dezbaterii, a fost discutată contribuția majoră a acestei lucrări în analiza și evaluarea sociologică a perioadei pe care România a traversat-o de la Revoluția din decembrie 1989 și până în prezent, prin trecerea în revistă a actorilor și fenomenelor sociale care au marcat această perioadă. La această dezbatere au participat numeroși profesori și studenți din cadrul Facultății de Sociologie și Asistență Socială, precum și cercetători din Institutul de Cercetare a Calității Vieții, Academia Română. Pornind de la dezbaterile privind conținutul volumului, participanții au evidențiat problemele cu care societatea românească s-a confruntat pe parcursul tranziției și rolul diferiților actori sociali în procesul de transformare profundă a țării noastre. De asemenea, unii participanți la discuții și-au exprimat opinia personală asupra perioadei parcurse de România în ultimii 15 ani și au evocat momentele sau actorii-cheie ai acestei perioade, în propria viziune. Dezbaterile au fost moderate de **prof. univ. dr. Ilie Bădescu**, șeful catedrei de Sociologie și **prof. univ. dr. Ioan Mărginean**, Director științific, ICCV.

Articolul își propune să treacă, introductiv, în revistă structura generală a cărții și apoi să ofere o analiză detaliată a subiectelor discutate, să redea întrebările și comentariile supuse atenției în cadrul dezbaterii organizate.

Cartea a fost publicată în anul 2004, la *Editura Polirom, Iași, seria Collegium. Sociologie. Antropologie*, serie coordonată de Elisabeta Stănculescu. După cum autorul precizează în introducerea *Mărturisire*, cartea cuprinde un nivel de analiză referitor la organizarea științei ca atare și o „încercare de explicare sociologică a societății românești în tranziție”. Prima parte, dedicată tranziției României și evaluării ei, este compusă din trei capitole: *Tranziția ca schimbare proiectată*, *Evaluarea globală a tranziției: economia și standardul de viață* și *Rezultatele tranziției*:

sistemul politic și instituțiile publice. Cea de a doua parte „prolegomene epistemologice ale unei teorii a tranziției” include următoarele capitole: Câteva condiții epistemologice ale unei teorii a tranziției, Comunalitatea strategiilor tranziției: actorii externi, Actorii interni: procesul politic în societatea românească în tranziție, Explicația dificultăților tranziției dată de actorii sociali, Spre o teorie explicativă a tranziției și Epilog: istoria merge mai departe, dar cum?

Moderatorul, **profesorul Ilie Bădescu**, a conturat contextul general de analiză sociologică, plecând de la considerația că *discuții și referiri la reforma din România în clipa de față sunt necesare*, în special atunci când acestea presupun implicarea activă a specialiștilor fenomenului, a celor cu răspundere, în raport cu reforma din domeniu.

Ca manieră generală de desfășurare, s-a propus ca intervențiile să poată fi intersectate de alte intervenții, astfel încât să se constituie un real dialog pe parcursul dezbaterilor.

Drept punct de plecare al analizei sociologice, dl. **prof. Ilie Bădescu** a propus discuția dedicată tranziției ca schimbare proiectată, cu alte cuvinte, care este situația ce o prezintă aparatul teoretic al tranziției, ideologiile tranziției, modelele tranziției, strategiile tranziției. S-a propus apoi trecerea în revistă a ceea ce autorul considera a fi o introducere la o posibilă teorie a tranziției, cristalizată, de altfel, în lucrarea supusă atenției. Ca un element de noutate a fost identificată *perspectivă actorială asupra tranziției, deoarece nu este exclusiv una sistemică, ci este una care aduce în discuție viziunea subiectivă și deci cea a valorilor și a orientărilor și a intereselor, schema combinată, structurală*.

În continuare, au fost amintite principalele puncte de discuție și concluziile evenimentului similar, dedicat lansării volumului. Printre acestea, au fost menționate referirile la sistemul de concepte care se află în competiție cu cel de tranziție, în ceea ce privește analiza acestor proceselor de transformare. *Aici punctul de vedere al autorului, după părerea mea, este extrem de interesant pentru că ni se propune, de pildă, o explicitare asupra rașunilor-orientări, opțiuni, pentru noțiunea de tranziție, în competiție, în concurență cu alte noțiuni, cum ar fi cea de revoluție, cea de schimbare socială, cea de evoluție, și așa mai departe ... De ce tranziție, de ce nu revoluție, de ce nu evoluție, de ce nu dezvoltare, de ce nu schimbare socială? De ce tranziție? Care este legitimitatea, altminteri spus, a noțiunii de tranziție?* Printre propunerile privind modalitățile de aprofundare a analizei profilului tranziției, a fost menționată o perspectivă psihosociologică a tranziției, aceea de lua în considerare starea de spirit a populației, ca sursă a strategiei tranziției.

Referindu-se la strategia tranziției pe trei niveluri de generalitate, așa cum apare descrisă în volum, **d-na Cosima Rughiniș** a întrebat în ce măsură nivelul al treilea este cu adevărat caracterizat printr-o de o strategie consensuală: *Dumneavoastră aveți un capitol în carte despre problema consensului și ați argumentat acolo că, în mod surprinzător, nu a existat un consens după 1990 și pe*

parcursul cărții argumentați iarăși, în repetate rânduri, că au existat divergențe importante de orientare între diferite grupuri sociale. În ce măsură stratul al treilea al strategiei tranziției, care se referă la specificitatea națională, e rezultatul jocului dintre grupurile sociale? În ce măsură mai este el o strategie și nu este doar, știu și eu, un rezultat? Adică a existat sau nu un consens la nivel național?

În replică, **profesorul Cătălin Zamfir** a pus în evidență faptul că nu se poate analiza problema consensului strategiei complet separat de problema mecanismelor democratice. Referindu-se la primul nivel, și anume, direcția spre care ne îndreptăm, respectiv integrarea în lumea occidentală, acesta poate fi considerat, mai degrabă, un înalt consens politico-cultural „și nu este un consens realizat prin mecanisme instituționale ci mai degrabă, prin mecanisme democratice”.

În viziunea autorului, al doilea nivel, reprezentat printr-o direcție specifică de schimbare în direcția generală a fost realizat prin mecanisme politice internaționale între instituțiile principale care au participat: în primul rând instituțiile politice și subordonatele lor: FMI, Banca Mondială: *Aici nu s-a pus problema democrației, nu există o democrație internațională. Conceptul de democrație internațională ar trebui elaborat de acum încolo. ONU nu este un exemplu de democrație internațională, este un mecanism de a lua decizia, dar nicidecum un model de democrație.* Autorul a pus în evidență faptul că și la acest nivel a existat un consens între instituțiile puternice internaționale. Ca exemplu, în acest sens, a fost menționată coordonarea consensuală internațională dintre asistența acordată în România sub influența sau inspirația Băncii Mondiale, în primii ani ai tranziției, în raport cu cea oferită ulterior de către Uniunea Europeană.

În ceea ce privește cel de al treilea nivel, cel local, acesta s-a realizat prin mecanismele interne politice care, din păcate, nu au constituit exemplar un model de democrație și, prin urmare, consensul a fost greu de realizat. Voturile adresate unui partid politic sau altul au implicat interacțiunea actorilor pentru luarea deciziilor și, implicit, implicarea actorilor externi. Ca un exemplu în acest sens a fost evocată inițiativa autorului de a implementa un nou sistem de salarizare imediat după 1989. Deși sistemul astfel conceput fusese trecut și prin Parlament și prin Guvern, Banca Mondială și-a exprimat dezacordul. Un sistem nou de salarizare a fost introdus în România, la fel ca și în Polonia, care finalmente, s-a dovedit a fi un sistem catastrofal, fapt recunoscut oficial de către Banca Mondială. Întrebați de ce au insistat să implementeze un sistem care s-a dovedit păgubos, reprezentanții Băncii Mondiale au răspuns că acesta a fost un punct de vedere al unuia dintre experții Băncii, punct de vedere adoptat de autoritățile românești.

Ca o concluzie, autorul a pus în evidență faptul că în România: *nici un partid la putere sau în opoziție nu a fost interesat de crearea unui consens. Sigur că democrația se creează prin consens, prin alegeri, dar nu numai prin asta, ci și prin dezbateră colectivă a marilor teme. Deciziile le ia parlamentul, dar trebuie ca marile probleme să fie puse în discuția întregii colectivități. În țara noastră, și nu numai, cred că în toate țările din lume, mai mult sau mai puțin există un deficit în*

dezvoltarea unor mecanisme de dezbatere colectivă, de creare a unui consens politic și cultural, care nu neapărat va conduce la decizie. Din păcate, deși găsierea unor mecanisme prin care să fie consultată integral populația numeroasă a țării noastre este destul de dificilă, principala critică adusă perioadei în discuție este că, nu numai că nu s-a creat un consens, dar nici nu s-a făcut nici un gest clar spre organizarea unei adevărate dezbateri publice, prin punerea în discuție a unor teme de interes național, cu impact asupra întregii populații.

D-na cercetător principal dr. **Mariana Stanciu** – Institutul de Cercetare a Calității Vieții – a reamintit importanța definerii conceptuale a tranziției. De ce tranziție și nu schimbare sau evoluție sau revoluție socială? *S-a vorbit foarte mult în primii ani ai tranziției, și uneori și după aceea, despre faptul că în perioada anilor 1945–1989 – când s-a terminat perioada comunistă – am trăit efectiv un experiment social. Experimentul social, în general, nu se include într-o situație de normalitate. Cumva era ideea după 1989 că noi trebuie să ieșim din acea stare de experiment social și să ne întoarcem cumva la o stare de normalitate, care chiar dacă a existat cândva, cu mulți ani în urmă, era o stare de normalitate, și trebuie să vedem cum putem reface legăturile cu acea stare*”. Din punct de vedere istoric, în carte se afirmă că aderarea la partidul comunist nu a fost o chestiune înscrisă absolut, într-o normalitate a aderării ideologice personale, a fiecăruia din cele câteva milioane ale membrilor de partid. Inițial, se poate spune că a fost, mai degrabă, o formă goală impusă de puterea sovietică, la care oamenii au trebuit, în timp, să adere din diverse rațiuni, *din care rațiunile economice poate că nu erau, în ultimul rând. E greu de spus astăzi care au fost rațiunile unei populații atât de mari, pentru că totuși au fost destule milioane cei care s-au înscris în partidul comunist.*

În completare, dl. **prof. dr. Ioan Mărginean** a subliniat că nu se pune atât de mult problema tranziției, pentru că problema era doar de identificare a mecanismelor prin care să ieșim din acel experiment impus și să ne continuăm drumul. În viziunea dumnealui, acesta a fost principalul motiv pentru care nu a fost atât de clar formulată ca strategie, pentru că se pune problema întoarcerii la istorie.

Continuând ideea expusă anterior, d-na cercetător principal **Mariana Stanciu** a subliniat că un experiment care *durează suficient de mult timp, poate să devină, până la urmă, o a doua normalitate, pentru că, prin natura lucrurilor, aproape că dispar actorii care știu despre experimentul respectiv că este un experiment; el devine o normalitate a generațiilor care vin. Însă eu mi-am pus problema dacă acel experiment comunist a fost numai un experiment, sau s-a pus problema că reușise să devină o a doua normalitate, sau singura normalitate care a existat vreme de câteva decenii până în 1989, cu toată opoziția și cu toate modurile de organizare ale opoziției.* Participanții la acest eveniment au fost invitați să răspundă acestei întrebări.

Prof. dr. Ilie Bădescu a subliniat ipoteza că socialismul nu era popular în România. În acest sens, au fost aduse două argumente: faptul că, imediat după 1989, partidul comunist compus din patru milioane de simpatizanți s-a prăbușit

instantaneu și faptul că nu a fost posibilă supraviețuirea unui partid comunist în România. După cum este subliniat și în carte, proiectul sau experimentul comunist a devenit o a doua natură, și nici măcar ideea unui comunism adevărat, deformat în practica lui istorică, nu a devenit popular.

În ceea ce privește problema consensului sau a reprezentării prin partide, este interesant de analizat platforma ideologică, doctrinară a partidelor comuniste care funcționează în clipa de față. Cartea abordează aspectul eșecului partidelor istorice, purtătoare ale unei baze doctrinare, ideologice învechite. Ca exemplu clasic în acest sens, a fost menționat cazul PNȚCD, ca partid politic care nu a fost în stare să își găsească un suport, o bază de susținere în populația românească. Profesorul Ilie Bădescu consideră că ideea axială a cărții, ceea ce oferă legitimitate partidelor în România este tehnocrația, considerat *cel mai serios reazăm al relansării partidelor politice în România, după 1989*. În ceea ce privește programele de schimbare de după 1989, moderatorul a propus aprofundarea ideii că tranziția a început, realmente, mult mai devreme, și anume, în anii 1960–1980, în contextul ipotezei privind continuitatea, mai degrabă, decât discontinuitatea în anul 1989. În acest sens, în carte, în prima secțiune, sunt prezentate, de pildă, aceste programe de schimbare care fac parte constitutivă din sistemul de gândire al tranziției din anii '60–'80. Totuși, indiscutabil, cartea atrage atenția asupra noutății pe care o aduce anul 1989, *dar în același timp, ne avertizează asupra unei continuități, ceea ce înseamnă că România nu este cu desăvârșire o excepție pentru spațiul Europei răsăritene, de vreme ce putem argumenta o continuitate la nivelul programelor de schimbare inițiată în anii 1960–1980*.

Prof. dr. Ilie Bădescu a enumerat câteva dintre programele ideologice de schimbare care începuseră a se contura, programe prezentate mai detaliat în carte: 1. socialism fără Ceaușescu; 2. un socialism adevărat, reformat; 3. proiectul unei reformări treptate și deschise, pas cu pas, bazat, în esență, pe teoria convergenței sistemelor. Ca un exemplu pentru ultimul program, a fost menționată întâlnirea de la Moscova din anul 1989 prezidată de Gorbaciov și cu Primakov, la care au fost invitați și câțiva reprezentanți ai acestei platforme ideologice, care au discutat din partea Trilateralei. *Una dintre problemele discutate acolo a fost tranziția în temeiul teoriei convergenței: a prelua elemente din cele două sisteme într-o convergență, deci într-o nouă strategie de dezvoltare*.

Ideologia bazată pe procesul democratic și nu pe un model de realizat a avut un start înainte de 1989, *nu atât în România, cât în spațiul din care facem parte: este vorba despre Ungaria, despre Polonia, ba chiar despre URSS*. În acest sens, când este analizată tranziția bazată pe aspirațiile populației, se precizează că unul dintre elementele consensuale era opțiunea pentru modelul occidental, care s-a menținut în toate sondajele de opinie. Pe de altă parte, partidele istorice au promovat scenariul revenirii la societatea românească de dinainte de regimul socialist. În orice caz, un alt mecanism care a putut fi lesne identificat și ale cărui mecanisme se regăsesc chiar și astăzi a fost *așteptarea schimbării prin cumularea eșecului, un fel de satisfacție perversă în fața nereușitelor și eșecurilor regimului*.

În continuare, d-na **prof. Maria Larionescu** a subliniat valoarea și caracterul interesant al cărții *mai ales prin întrebările pe care le ridică, prin căile pe care le deschide și prin reflecțiile pe care le provoacă*. A fost făcută distincția clară între o nouă societate construită prin proiect, tranziția prin proiect și dependența de cale sau *acea care se constituie în chip logic pe parcursul, pe marginea unor structuri care se impun de la sine*. În ceea ce privește construcția prin proiect, mulți analiști susțin că, odată instituțiile construite după modele străine considerate a fi mult mai dezvoltate, urmează, ca o consecință directă, ideea că oamenii se supun preferințelor noilor instituții în cadrul societății respective și ei devin purtătorii marilor structuri sociale. D-na prof. Maria Larionescu a considerat că volumul supus atenției propune o coabitare a construcției prin proiect, în care tranziția, atât în societatea românească, cât și în toată Europa Centrală și de Est, reprezintă un proces coordonat de programe sectoriale și globale, în care actorii au un rol deosebit și, în multe privințe, autonom.

În continuare, a fost trasată o paralelă între eforturile școlii de la București, în special al lui Dimitrie Gusti, de a fundamenta un program de cercetare atotcuprinzătoare a societății și contribuția pe care și-o aduce volumul la înțelegerea realităților românești. În continuare, d-na prof. Maria Larionescu a plasat comparativ linia de gândire evidențiată de volum între sociologii clasici: E. Durckheim, Mattei Dogan.

Prof. dr. Ioan Mărginean a reamintit faptul că, pe parcursul volumului, se propune o teorie a tranziției, o schimbare proiectată, instrument teoretic extrem de important în analiza situației actuale. Referindu-se la tranziția în România *n-a fost un model al tranziției în România, adică cel puțin patru, cinci ani a fost ceva foarte ambiguu, a fost ceva spus cu jumătăți de măsură, vestit, dar nu ca la ei; democrație, dar nu a lor*. A fost amintită ambiguitatea generală din perioada imediat după 1989, pentru că *una este ce vedem, din perspectiva timpului, ca o schimbare orientată planificată, de sus, fără îndoială, dar cu susținere populară, și alta este evaluarea evenimentelor*.

În continuare, a fost pusă în discuție o problemă spinoasă a perioadei tranziției în România: *există un lucru despre care s-a tăcut: nu se poate trece la capitalism fără capitaliști! Deci, unul dintre primele lucruri care trebuiau spuse și făcute era să facem capitaliști*. Din acest punct de vedere, se conturează, practic, două elite cu interese divergente: *unii să formeze științific un model de transformare, de tranziție, și alții să-și adune capitalul, că după aia mai vedem noi ce mai facem și cu ăia*.

Prof. Ilie Bădescu subliniază importanța abordării temei actorilor implicați, care în carte sunt separați în actorii care au o continuitate și cei care trec ei înșiși printr-un proces de tranziție, cum ar fi, de exemplu, tehnocrația. Ca elemente de continuitate, au fost amintiți țărani, muncitorii, iar ca elemente noi, capitaliștii, noile partide politice: *vedeți, partidele istorice se legitimează din tranziție, dispar într-un timp foarte scurt, partidele care se recrutează din tehnocrație nu se mai justifică invocând tradiția, dar supraviețuiesc și supraviețuiesc, cum să spun, cu*

majorități electorale confortabile, adică foarte semnificative. Ceea ce arată că baza de recrutare este temeinică.

Referindu-se la volum, **profesorul Ilie Bădescu** subliniază că *este cartea unui actor care a participat la tranziție, dar care a participat la tranziție cu un sistem teoretic foarte riguros, care este acela al sociologului.*

În continuare, **profesorul Ilie Bădescu** a menționat ideea conform căreia tranziția înseamnă și crearea unei comunalități, a unui sistem consensual bazat pe comunalizarea sau pe comunalitatea actorilor participanți la tranziție și că succesul tranziției depinde, în mod hotărâtor, de capacitatea actorilor de a crea o comunalitate.

Una dintre temele aduse, în continuare, în discuție de d-na cercetător principal **Mariana Stanciu** a constituit-o problematica lipsei, pe parcursul tranziției, a unui model de dezvoltare a societății românești, precum și „teama de originalitate” în elaborarea unui astfel de model. Acesta este un subiect atins și de profesorul Zamfir în lucrarea sa, Mariana Stanciu evidențiind faptul că România nu a reușit, în această perioadă, nici să își elaboreze propriul model de dezvoltare, nici să opteze pentru un model coerent, deoarece *ne e teamă de modelul sovietic, despre modelul occidental știm, totuși, relativ puține lucruri, ne place cum arată occidentul, dar nu știm cum să ajungem la el, iar, pe de altă parte, ne e teamă să găsim niște soluții la problemele societății românești de astăzi, într-un context care să iasă puțin de sub ambele lupe: și a fricii de Orient, dar și a neputinței de a atinge modelul occidental în integralitatea sa.*

Profesorul Virgil Măgureanu și-a început intervenția menționând că, deși nu a citit integral cartea în discuție, consideră că apariția acesteia are o importanță majoră, deoarece lucrarea profesorului Cătălin Zamfir se concentrează în jurul unei teme fundamentale pentru societatea românească – tranziția. Domnia sa a accentuat faptul că, din punct de vedere conceptual, opțiunea profesorului Zamfir pentru termenul de tranziție este foarte corectă, acesta neputând fi înlocuit cu *nici unul dintre corolarele sale: evoluție, schimbare, dezvoltare, ș.a.m.d.*

Profesorul Ioan Mărginean a adus în discuție termenul de *transformare* ca termen-concurent, în literatura de specialitate, termenului de tranziție. În opinia profesorului Măgureanu, nici unul dintre aceste concepte nu poate fi utilizat pentru definirea acestei perioade traversate de România, deoarece ele constituie *elemente tangente, iar tranziția descrie un proces, care poate să includă pe oricare dintre acestea, dar nu este sinonimă și nu poate fi asimilată sau identificată cu vreuna dintre ele.*

În continuarea intervenției sale, **profesorul Virgil Măgureanu** s-a referit la anul 2004, opinând că acesta încheie un proces de 15 ani, *în care prima parte a tranziției s-a consumat în eforturi ne-duse la capăt, și cu un proces de dezvoltare incert, cu grave probleme în ceea ce privește echilibrul social și cu grave carențe, în ceea ce privește legitimitatea puterii.* Lipsa de legitimitate a puterii a debutat, în opinia domniei sale, încă de la început, din anul 1989, și a influențat mediul politic din România pe tot parcursul acestor 15 ani. Una dintre cauzele majore ale lipsei de

legitimare a puterii în România o constituie, în viziunea profesorului Măgureanu, faptul că România nu a avut, în această perioadă, o conducere tehnocratică reală. Subliniind analiza profesorului Zamfir asupra rolului tehnocrației în România și a continuității acesteia în procesele de transformare care s-au succedat după Revoluție, profesorul Măgureanu a accentuat opinia sa, conform căreia, în procesul tranziției, *a fost vizibilă o selecție, mai degrabă, negativă, în ceea ce privește tehnocrația*. Această opinie se referă, în principal, la *„capacitatea de a elabora o strategie a tranziției și de a conduce către o finalitate această tranziție*.

Un alt factor determinant pentru evoluția societății românești în perioada tranziției îl constituie, în opinia **profesorului Virgil Măgureanu**, faptul că România a fost singura țară din fostul bloc comunist în care, *în momentul prăbușirii regimului Ceaușescu, nu s-a știut încotro să o apucăm*, în comparație cu alte țări, precum Ungaria sau Polonia, unde au existat, încă de la început, elementele unei reforme. Cu această afirmație, domnia sa continuă discuția începută de d-na **Mariana Stanciu** pe marginea lipsei unui model coerent de dezvoltare, sau a unei direcții clare spre care se îndreaptă societatea românească. Mai mult, domnia sa consideră că *nici astăzi nu suntem prea clarificați în această privință, a direcției în care se va derula tranziția noastră. De aceea, de multe ori când a fost vorba de reformă, nu a existat o coerență în această privință și nu au existat actori care să realizeze efectiv această reformă*.

Profesorul Virgil Măgureanu amintește modelul german în care, după o perioadă de opt ani de guvernare social-democrată, au urmat șaisprezece ani de conducere creștin-democrată, opțiunile de politică socială și de dezvoltare a societății germane având, în tot acest timp, continuitate și coerență și constituind un exemplu de *consens asupra statului bunăstării*, așa cum îl denumește **profesorul Ioan Mărginean**, consens care a stat, în opinia **profesorului Virgil Măgureanu**, la baza legitimității puterii. În opinia domniei sale, România nu are multe elemente în comun cu acest model, perioada tranziției fiind caracterizată de *un buget din ce în ce mai sărac și o protecție socială precară*. De asemenea, modul ineficient de utilizare a resurselor pentru protecția socială în România, precum și *risipa inimaginabilă de bani publici, într-o direcție care nu este suficientă pentru a eradica sărăcia și starea unor pături sociale din cale afară de numeroase în România* conduc la o întrebare îndreptățită, pe care și profesorul Zamfir o formulează în cartea sa: *ce model avem noi pentru tranziția noastră?* Profesorul Măgureanu îndeamnă la o continuare a analizei pe marginea acestui aspect fundamental, considerând că *e o problemă care abia acum se pune: dacă vom avea sau nu vom avea un model de tranziție*.

Opinia domniei sale în această privință este că România nu poate adopta nici un model extern de dezvoltare, deoarece în istorie nu există *nici un exemplu de dezvoltare socială, economică, politică, coerentă, undeva într-o societate care să fi luat un model de la altă societate*. **Profesorul Virgil Măgureanu** consideră că acțiunea anumitor actori sociali a avut efecte negative asupra demersului de elaborare a unui model de dezvoltare coerent pentru societatea românească,

menționând, în acest sens, faptul că *latura activă, competentă și suficient de cultă – în sens tehnocratic mai întâi, dar nu numai în sens tehnocratic – stă încă deoparte, este exterioară procesului care s-a numit, până acum, dezvoltare în România*. Prin aceasta, se revine în cadrul dezbaterii la problema lipsei de implicare a unor actori relevanți, precum „tehnocrația”, în procesul de reformă, România având deja o proiecție asupra stării reformei în anul 2025, dar neputând să elaboreze o *concepție articulată despre ce va face astăzi cu problemele sale și cu modelul său de dezvoltare românesc*. Accentul se pune, în acest punct al discuției, pe nevoia elaborării unui model specific, românesc și a unei strategii coerente de dezvoltare economică, pornind de la acest model, ceea ce poate fi „împrumutat” din alte modele fiind numai anumite măsuri viabile sau practici pozitive, în condițiile în care, până în prezent, de aceste procese s-au ocupat în România persoane „necalificate sau ne-competente”, așa cum le denumește **profesorul Virgil Măgureanu**. **Profesorul Ioan Mărginean** intervine în acest punct, opinând că acest lucru nu trebuie generalizat, referindu-ne la toți actorii sociali implicați, ci doar la o bună parte dintre aceștia.

Profesorul Virgil Măgureanu continuă analiza actorilor tranziției din România, referindu-se la *publicul românesc, care și-a pierdut răbdarea* față de aparițiile televizate ale actorilor politici și de promisiunile fără bază reală, pe care domnia sa consideră că acesta le-a sancționat de fiecare dată cu maturitate. În acest sens, părerea domniei sale este că discuții precum cea de față, care constituie un adevărat *laborator de idei*, trebuie *transmise mai departe, în așa fel încât publicul larg să audă cumva de ele*, pentru că sunt *dezbatere deosebit de mature și fără prejudecăți*. Această propunere se înscrie în contextul amintit mai sus, al nevoii de expertiză din societatea românească și de implicare în procesul de tranziție a tuturor actorilor sociali care își pot aduce contribuția la acest proces. Participanții la această dezbatere sunt de acord cu faptul că astfel de discuții pot fi foarte constructive pentru publicul larg, însă **prof. Elena Zamfir** subliniază faptul că interesul mass-media este, în continuare, destul de scăzut pentru astfel de dezbateri.

În încheierea intervenției sale, **profesorul Virgil Măgureanu** își exprimă, încă o dată, părerea că anul 2004 poate constitui încheierea unei etape și începutul unei noi faze a procesului de tranziție, în care vor apărea *figuri noi: tineretul, fără îndoială, dar și unii care n-au făcut pasul necesar către viața publică și care trebuie să-și pună competența și cultura lor la îndemâna societății*. Acest lucru se va întâmpla, în opinia domniei sale, și pentru că, în procesul de tranziție, *unele etape au fost atât de semnificative, încât unii s-au consumat foarte repede, au «ars» cum s-ar spune, și nu mai sunt recuperabili pentru calitatea lor de persoane publice, pentru că nu-i mai vrea electoratul*. Convingerea domniei sale este că România nu se mai poate întoarce la trecut, nici la cel apropiat, nici la cel de dinainte de 1940, deoarece *punțile cu trecutul sunt tăiate, de acum înainte numai spre viitor ne putem îndrepta, păcat că prezentul politic oferă atât de puține șanse să se vadă clar către ce ne îndreptăm*.

Profesorul Virgil Măgureanu subliniază, în final, faptul că opțiunea conceptuală a profesorului Zamfir pentru termenul de tranziție este perfect justificată, iar apariția acestei cărți constituia o necesitate în societatea românească, demersul trebuind să fie continuat și dezvoltat și în viitor.

Profesorul Ilie Bădescu, pornind de la temele aduse în discuție de profesorul Măgureanu, accentuează una dintre tezele majore ale lucrării profesorului Zamfir, conform căreia *tranziția este un proces de comunalizare treptată a actorilor și de realizare a unui consens primar de care este nevoie atunci când inițiezi procesul de reformă*. Profesorul Bădescu readuce în centrul discuției problema consensului în procesul de tranziție, evidențiind faptul că *izolarea politică a tehnocrației și etichetarea sa eronată este doar unul dintre exemplele care arată că lipsa consensului a condus la eșecul unor procese sociale în această perioadă, în România*.

În acest context, valoarea cărții profesorului Cătălin Zamfir constă, în opinia domniei sale, tocmai în faptul că ea *cuprinde toți actorii, pragurile consensualității, eșecul consensului pe diverse praguri*. Pornind de la aceste aprecieri, domnia sa consideră că *va fi foarte greu să găsim o teorie competitivă, concurențială cu teoria dezvoltată de profesorul Cătălin Zamfir în această carte, conform căreia tranziția nu se poate face prin referință la sisteme, ci obligatoriu ne cere să implicăm în analiză actorii și acțiunea lor de comunalizare, adică de construcție a consensului*.

Profesorul Ilie Bădescu încheie intervenția domniei sale exprimându-și convingerea că meritul uriaș al acestei cărți este că *adună toate filele, reușește să construiască un mănunchi, nu numai de gânduri, dar și un mănunchi din care se constituie o cupolă teoretică asupra întregului proces și asupra întregii lumi răsăritene*. De aceea, domnia sa consideră că teoria profesorului Zamfir asupra procesului de tranziție *poate intra în competiție cu marile teorii aflate în circulație, în clipa de față, în legătură cu tranziția*.

Un student la sociologie prezent la dezbateri a formulat o întrebare adresată profesorului Cătălin Zamfir, referitoare la posibilitatea ca sociologii să elaboreze, pe baza analizelor făcute până în prezent asupra fenomenelor sociale din perioada tranziției, un proiect de reformă pentru societatea românească, o politică destinată dezvoltării României. **Profesorul Cătălin Zamfir** consideră că nu acesta trebuie să fie rolul sociologilor: *politica este un produs al sistemului politic, elaborat și adoptat prin mecanismele politice, care sunt foarte diferite de mecanismele științei*. În acest context, sociologii pot, în opinia domniei sale, *să ofere cunoștințe, informații sau explicații, să formuleze alternative, să încerce scenarii, să încerce să le evalueze, punctând efectele bune sau proaste ale acestora*, decizia aparținând, în mod exclusiv, sistemului politic.

În încheierea dezbaterii, **profesorul Ilie Bădescu** aduce în atenția participanților o altă contribuție majoră a cărții, care în opinia domniei sale, cuprinde *cele mai puternice analize critice la ceea ce reprezintă fațetele și componentele tranziției*. Astfel, domnia sa exemplifică trei dintre aceste componente: de ce a eșuat reforma agrară în România, ce a fost privatizarea și de ce s-a ajuns, mai

degrabă, la un proces de distrugere a industriei, decât la o reformă a acestei ramuri, precum și analiza justiției din România, sistemul juridic având, în acest moment, în opinia domniei sale, o credibilitate foarte scăzută. Referindu-se la acest ultim aspect, profesorul Bădescu menționează contribuția Facultății de Sociologie și Asistență Socială din Universitatea din București la procesul de reformă a acestui sistem prin inițierea, în cadrul facultății, a învățământului superior în domeniul administrației comunitare a justiției, la care o contribuție majoră a avut-o prof. Elena Zamfir.

Profesorul Ilie Bădescu invită, în finalul dezbaterii, întreaga audiență la lectura cărții care, în viziunea domniei sale, constituie *un triumf al sociologiei*” Domnia sa consideră că această carte reprezintă *în clipa de față poziția noastră*, și de aceea triumful acestei lucrări *ne îndatorează pe toți*.

Pornind de la propunerea exprimată anterior de profesorul Măgureanu, **profesorul Ilie Bădescu** reiterează ideea ca această dezbateră să fie continuată, în prezența reprezentărilor mass-media, deoarece importanța acestei cărți obligă la reflecții pe marginea temei fundamentale a tranziției, *la dialog cu cartea și, deci, cu comunitatea sociologilor din România, grație colegului nostru distins, profesorul Cătălin Zamfir*.